

І. Ю. Гришова,
доктор економічних наук, ННЦ „Інститут аграрної економіки” м. Київ
М. Ю. Щербата,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРОЮ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Показники господарювання відбивають ефективність використання активів і її вплив на фінансовий стан комплексно, з урахуванням всіх факторів. Водночас, рівень ефективності використання активів впливає на показники віддачі інших ресурсів. Тому, вивчення ефективності використання активів за допомогою загальних показників ефекту господарювання не тільки не применшує роль фінансового аналізу, але і збагачує інформаційну базу для потреб прийняття управлінських рішень щодо поліпшення фінансового стану молокопереробних підприємств, є актуальним та своєчасним з точки зору економічного зростання галузі та аграрного виробництва.

У науковій літературі фахівці [2;3;7;10] схиляються до думки, що головною причиною кризи молочної промисловості є занепад молочної тваринництва. Але, ця теза здається нам неоднозначною з наступних міркувань. По-перше, порівняння цін з цінами 2005 р. показує, що індекс цін для сільськогосподарських виробників молока дорівнює 1,5, а індекс цін промислових виробників молокопродуктів – 4,5, тобто втричі більше. Це означає, що інфляційний удар по молочному комплексу прийняла на себе насамперед сировинна, а не переробна сфера.

По-друге, якби причиною падіння виробництва продукції молокозаводів було б звуження постачань молока, ринок відчував би дефіцит молокопродуктів. Відсутність такого дефіциту і навіть загострення проблем збуту говорить за те, що причина деградації молочної галузі – зниження платоспроможного попиту. Це принципово змінює підхід до визначення показників забезпеченості оборотними коштами. Якщо раніше оборотні кошти нормувалися під виробничі потужності чи планову виробничу програму, то тепер їх необхідний обсяг повинен орієнтуватись не на виробничі, а маркетингові критерії. Наприклад, якщо має місце проблема збуту, затоварення готової продукції, то є підстави говорити про надлишок виробничих потужностей. Отже, неодмінною умовою спрямування фінансових потоків в оборотні активи є забезпечення відповідності обсягів та структури оборотних активів обсягам виробництва та структурі операційної діяльності, що спрямовано на забезпечення прогнозного рівня їх сукупної виробничості.

По-третє, при критично кризовій ситуації в молочної галузі, молокопереробні підприємства до цього часу були в більш вигідніших умовах, оскільки на їх рахунках акумулювались фінансові ресурси за рахунок оперування виплат ПДВ, що давало їм змогу маніпулювати коштами держаної бюджетної підтримки сільгоспвиробників у часі без відповідного податкового контролю[1].

Аналіз досліджень і публікацій: Дослідженню проблем економічного зростання молочної підкомплексу аграрного виробництва присвячено наукові праці відомих економістів В. Андрійчука, В. Борисовой, М. Дем'яненка [1-3], С. Юрія [5], А. Чупіса [7], О. Онишко, М. Маліка, А. Мазаракі, Л. Нікбахта, А. Поддєрьогіна. Концептуальні основи сутності механізму управління оборотним капіталом підприємства розглядалися у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених економістів, таких як: І. Балабанової, І. Бланка, Є. Брігхема, П. Бечка, О. Василика, І. Гришової [8 – 10], Л. Федулової, О. Філімоненкова, П. Саблука, С. Стоянової-Коваль, І. Хоми, Ю. Цал-Цалко [11] та ін. В останній час невіршеність проблем формування оборотного капіталу привертає все більше уваги й молодих науковців О. Галицького, О. Ніколюк, О. Митяй, Т. Шабатури, О. Кирилової.

Прикро, що в теперішніх умовах функціонування молочної галузі втрачає актуальність класичні питання теоретичних основ фінансового забезпечення операційної діяльності молокопереробних підприємств, ретельно розроблена класифікація, понятійний апарат і наукові ідеї літературних попередників щодо виділення оборотних коштів з поняття оборотних активів, оскільки ринкова господарська діяльність молокопереробних підприємств спрямована на отримання прибутку не обов'язково виробничим шляхом, наслідки чого відчув весь агропромисловий комплекс під час світової фінансової кризи.

Мета статі: Дослідити основні підходи та методи аналізу оборотних активів як перший етап процесу управління їх структурою на молокопереробних підприємствах.

Виклад основного матеріалу: Аналітичне забезпечення управління структурою та ефективністю використання оборотних активів підприємства має ве-

лике значення для оцінки фінансового стану молокопереробних підприємств, оскільки швидкість обороту активів безпосередньо впливає на ліквідність та платоспроможність підприємства. Крім того, збільшення швидкості кругообороту оборотних активів, за інших рівних умов, відбиває зростання виробничо-технічного потенціалу підприємства. Для аналізу оборотних активів було використано методи та прийоми оперативного економічного аналізу: методики детермінованої і стохастичної комплексної порівняльної оцінки, характеристик рядів динаміки, що дають достовірну характеристику стану оборотних активів та їх структури. У процесі господарської діяльності оборотні активи безперервно і послідовно змінюються. Грошова форма активів підприємства перетворюється в матеріальну (виробничі запаси), яка при здійсненні технологічного процесу господарської діяльності матеріалізується у готову продукцію або товар для покупців, які відповідно реалізуються, суб'єкт господарювання через систему розрахунків отримує виручку і відшкодовує (повністю, частково) витрачені виробничі запаси та інші спожиті ресурси й формує фінансовий результат. Оборотні активи підприємства в кожний момент господарської діяльності одночасно перебувають в усіх стадіях кругообігу. У той час, коли одна частина оборотних активів надходить у виробництво у вигляді виробничих запасів, інша частина активів формується як результат виробництва у вигляді готової продукції (виконаних робіт, наданих послуг), а третя частина реалізується покупцям і перетворюється через розрахунки в грошові кошти. Одночасне знаходження оборотних активів на всіх стадіях кругообороту забезпечує безперервний процес господарської діяльності і безперебійну роботу підприємства (рис. 1).

Аналіз розміщення фінансових потоків в залишках оборотних активів, які забезпечують господарську діяльність, здійснюють шляхом вивчення їх структури, джерел формування і динаміки, порівняння за елементами фактичної наявності з нормативом, а також за показниками завантаження, витратомісткості та тривалості одного обороту в днях.

Структура оборотних активів вивчається за їх розміщенням у сферах постачання (виробничі запаси), виробництва і формування об'єктів діяльності (незавершене виробництво, готова продукція, товари), розрахунків (дебіторська заборгованість) і запасу грошових коштів (готівкові і безготівкові кошти) (табл. 1)

Обсяги розміщення активів у кожній сфері залежать від специфічних особливостей економічної діяльності підприємств та їх технологічного процесу. Так, для підприємств з матеріальним виробництвом потрібні значні залишки виробничих запасів, для підприємств із тривалим технологічним процесом – незавершеного виробництва і готової продукції, на торгівельних підприємствах – товарів, для молокопереробних підприємств – сировини. Проте, вплив негативних зовнішніх чинників спричинених фінансовою кризою, значно коректує склад і структуру оборотних активів молокопереробних підприємств. Структурні зрушення дають змогу вивчити внутрішні негативні і позитивні зміни, які відбуваються на молокопереробному підприємстві з його активами. Для вивчення складу і сфери застосування фінансових потоків в активах підприємства останні групують за економічно однорідними ознаками. При цьому треба знати, до яких видів активів спрямовано фінансові потоки, який їх стан і цільове призначення, де вони розміщені й за рахунок яких джерел сформовані. Особливу роль у функціонуванні фінансових потоків відіграють оборотні

Рис. 1. Кругооборот оборотних активів [11]

Таблиця 1.

Динаміка складу та структури активів молокопереробних підприємств Одеської області [10]

Види активів	2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%
Незавершене будівництво	9505,1	1,8	11324,0	2,2	11034,1	1,7
Основні засоби *	134116,2	25,2	146999,2	28,2	208488,5	32,6
Знос	141658,0	-	152977,7	-	1526884,2	-
Довгострокові фінансові інвестиції	19642,8	3,7	47429,6	9,1	15444,0	2,4
Інші необоротні активи	21387,2	4,0	1335,4	0,3	34838,7	5,4
Всього необоротних активів	184651,3	34,7	207088,2	39,8	269805,7	42,1
Запаси товарно-матеріальних цінностей	24721,9	4,6	20169,5	3,9	23642,3	3,7
Готова продукція	41190,1	7,2	34747,4	6,7	39931,8	6,2
Дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги	67001,9	12,6	81675,2	15,7	100767,4	15,7
Сумнівна дебіторська заборгованість	141,9	-	142,0	-	142,0	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками	3123,5	0,6	791,1	-	2159,6	0,3
Інша дебіторська заборгованість	206151,9	38,7	168425,0	32,4	192268,6	30,0
Поточні фінансові інвестиції	3,3	-	3,0	-	327,0	-
Грошові кошти та їх еквіваленти	1840,4	0,3	3591,1	0,7	7257,6	1,1
Інші оборотні активи	1968,8	0,4	3624,2	0,7	3493,9	0,5
Всього оборотних активів	345747	65,0	313026,5	60,1	369848,2	57,8
Витрати майбутніх періодів	1524,7	0,3	226,2	0,1	203,0	0,1
Всього активів	532177,8	100	520340,9	100	639856,5	100

активи, що в якості об'єктів інвестування переймають на себе певні сутнісні характеристики фінансових потоків.

У структурі активів молокопереробних підприємств за оглядовий період найбільшу питому вагу займали оборотні активи, з 65% в 2009 р. до 57,8% в 2011 р. Питома вага необоротних активів коливалась від 34,7% в 2009 р. до 42,1% і показала незначне зростання на 7,4% за рахунок проведеної на підприємствах модернізації і збільшення основних засобів на 74372,3 тис. грн., або на 55,5% у співставності з базовим 2009 р.

У структурі оборотних активів переважає дебіторська заборгованість, її питома вага в структурі активів молокопереробних підприємств складає 46% і лише 9,9% в структурі активів займають виробничі запаси та готова продукція. Це свідчить про нераціональне розміщення фінансових потоків у бік сфери обігу. Підприємствам необхідно переглянути свою кредитну політику щодо покупців, асортимент продукції, ввести в дію внутрішні механізми нейтралізації ризиків управління дебіторською заборгованістю та визначити нові маркетингові підходи до управління

оборотними активами в кризових умовах. Вишукаючи резерви підвищення ефективності розміщення фінансових потоків в оборотних активах, зокрема в дебіторській заборгованості, необхідно розглянути пропозиції щодо удосконалення маркетингової стратегії розвитку молокопереробних підприємств. Мережа фірмових магазинів молокозаводів невелика і, в основному, потрібно працювати з оптовою торгівлею молокопродуктами. Для виробника найбільш вигідною формою відносин з оптовими покупцями є передоплата. Такий продаж підвищує оборотність і ліквідність, знижує рівень ризику. Природно, що за це приходиться платити ціновими знижками. Виникає проблема визначення раціональної плати за передоплату. Але, велику частину продукції молокозаводи змушені продавати в кредит, що спонукає створювати систему пільг і санкцій для ефективної роботи з дебіторами.

Фінансові потоки в грошовій формі набувають найбільшого рівня ліквідності та характеризуються найменшим рівнем ризику в процесі їх функціонування, тому їх можна віднести до високоліквідних (табл. 2).

Фінансові потоки в матеріальній формі набува-

Показники ефективності використання активів молокопереробних підприємств Одеської області [10]

Коефіцієнти оцінки ліквідності	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,34	0,41	0,28	0,10	0,02	0,02
Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,75	0,87	1,19	1,39	0,80	0,72
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,14	1,00	0,77	0,69	1,13	1,27
Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	0,73	0,62	1,19	1,60	0,91	0,70
Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості за комерційними операціями	0,64	0,70	0,25	1,18	0,28	0,17
Коефіцієнти оцінки оборотності активів						
Коефіцієнт оборотності всіх активів	1,54	1,48	1,18	1,27	1,21	1,04
Коефіцієнти оборотності оборотних активів	2,57	2,26	1,80	1,89	1,79	1,47
Период оборота всех используемых активов (дни)	234,46	243,62	305,41	283,70	297,06	347,79
Период оборота оборотных активов (дни)	139,98	159,51	200,30	190,34	201,52	245,34
Показники оцінки рентабельності фінансових потоків, що спрямовано в активи молокопереробних підприємств						
Економічна рентабельність, %	2,63	2,68	6,98	2,92	2,06	2,84
Фінансова рентабельність, %	10,25	13,37	27,86	15,82	19,24	19,01
Рентабельність оборотних активів %	4,41	4,09	10,65	4,36	3,04	4,02

ють ліквідності та рівня ризику в процесі їх розміщення в оборотних засобах. Менш ліквідними з певним рівнем ризику вважаються відвантажена продукція та інші види дебіторської заборгованості. Залежно від строку утворення знижується ступень ліквідності усіх видів дебіторської заборгованості і підвищується ризик її неповернення. А безнадійна дебіторська заборгованість взагалі визнається як неліквідна. У разі реалізації залишків готової продукції через мережу фірмових магазинів, що відбувається швидше, ніж інкасація дебіторської заборгованості контрагентів, рівень ліквідності у першому випадку вважається вищим ніж у другому випадку.

Отже, визначення оборотних засобів як середньо ліквідних чи низько ліквідних залежить від конкретної ситуації, що склалась в кожний даний звітний період діяльності підприємства на певному проміжку часу і не є абсолютним. На окремих вчених, саме ліквідний грошовий потік є одним з показників, що оцінює фінансове становище підприємства. Він характеризує зміну в чистій кредитній позиції і є показником дефіцитного або надмірного сальдо грошових коштів підприємства, що виникає у разі повного покриття всіх його боргових зобов'язань по позикових

засобах. Не зрозумілим залишається, в чому саме ліквідність такого грошового потоку, на наш погляд грошовий потік не може характеризувати швидкість рефінансування, оскільки грошовий потік і так має абсолютну ліквідність, такий грошовий потік характеризує достатність обсягу фінансових ресурсів в грошовій формі для забезпечення платоспроможності підприємства в оглядовому періоді.

Ефективність спрямування фінансових потоків, на нашу думку, доцільно оцінити у розрізі сформованих оборотних активів на кожній стадії кругообороту вартості. Так в сфері виробництва можна згрупувати виробничі запаси та засоби в процесі виробництва, а в сфері обігу - нереалізовану продукцію та грошові засоби (табл. 3).

Так, показник тривалості одного обороту засобів в сфері обігу в 2011 р. складає 237,19 днів, а в сфері виробництва – 110,59 днів, тобто операційний цикл молокопереробних підприємств відбувається в 2,15 рази або на 126,6 днів швидше, ніж фінансовий цикл. Також, слід акцентувати увагу на істотне збільшення тривалості оборотності активів в сфері обігу на 84,26 днів або на 64,4% в той час як в сфері виробництва цей показник теж збільшувався за аналізований пе-

Таблиця 3

Основні показники ефективності використання оборотних засобів молокопереробних підприємств [10]

Оборотні засоби	2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	Коефіцієнт оборотності	Тривалість одного обороту	Коефіцієнт оборотності	Тривалість одного обороту	Коефіцієнт оборотності	Тривалість одного обороту
Засоби в сфері обігу, всього	1,78	205,11	1,86	196,35	1,54	237,19
I. Нереалізована продукція, всього	2,60	139,86	3,41	106,94	2,98	122,42
у т. ч.:						
готова продукція	5,12	71,21	15,26	23,91	8,75	41,73
відвантажена, але не сплачена продукція	5,32	68,65	4,40	83,03	4,53	80,55
II. Грошові засоби, всього	5,59	65,25	4,08	89,42	3,18	114,77
у т. ч.:						
грошові активи	87,1	4,19	77,8	4,69	60,03	6,08
розрахунки з іншими дебіторами	7,70	47,38	5,25	69,51	3,99	91,47
Засоби в сфері виробництва, всього	4,75	76,88	3,62	100,70	3,30	110,59
I. Виробничі запаси, всього	6,60	55,32	9,98	36,54	8,26	44,17
у т. ч.:						
сировина і куповані напівфабрикати	12,87	28,37	37,20	9,80	26,20	13,91
основні матеріали	44,40	8,22	43,92	8,31	32,79	11,13
допоміжні матеріали	29,92	12,20	38,42	9,50	28,36	12,87
МШП	67,70	5,39	49,19	7,42	87,53	4,17
II. Засоби в процесі виробництва	16,93	21,56	5,69	64,16	5,49	66,43
у т. ч.:						
незавершене виробництво	21,44	17,02	244,9	1,49	150,2	2,43
витрати майбутніх періодів	14,78	24,68	18,34	19,90	14,99	24,34
Ефективність сукупного обсягу активів	1,27	283,7	1,21	297,06	1,04	347,79

ріод, але не так швидко, на 19,72 дні. Негативна тенденція уповільнення кругообороту оборотних активів, що зберігається на протязі останніх років на молокопереробних підприємствах має також опосередкований вплив на їх фінансове положення через зростання потреби в альтернативних джерелах формування фінансових потоків.

Таке групування об'єктів інвестування фінансових потоків ще раз підкреслює близькість та спорідненість економічних категорій „фінансові потоки” та „оборотні засоби”, є зрозумілим з точки зору їх економічної сутності та форми їх функціонування, доцільним щодо аналізу їх розміщення та ефективності використання, віддзеркалення проблем руху фінансових потоків в процесі зміни стадій кругообороту вартості, можливостей імунізації сформованих фінансових потоків з метою більш ритмічного відтворення кругообороту вартості. Такий погляд на спрямування фінансових потоків в оборотні активи, якісно характеризує фінансовий потік молокопереробного підприємства в контексті фактору часу, ризику та ліквідності. Ліквідність оборотних засобів є категорією, яка забезпечує поточну платоспроможність підприємства й оцінює потенційну можливість швидкого реінвестування оборотного капіталу в грошову форму при зміні кон'юнктури ринку.

Висновки і перспективи подальшого розвитку: Для ефективного управління економічними процесами необхідний оперативний аналіз найбільш мобільної частини майна підприємств – оборотних активів. При цьому обов'язковими рисами такого аналізу повинні бути:

– оперативність – максимальне наближення термінів проведення аналізу до термінів надання підприємствами звітності;

– постійний контроль і оцінка діяльності. Це дозволить здійснювати попередження розвитку негативних явищ, з метою зменшення їх негативного впливу.

До методів оптимізації фінансових потоків, що спрямовані в оборотні активи, які, на наш погляд, мають практичне значення щодо втілення в діяльність вітчизняних молокопереробних підприємств можна віднести: нормування оборотних засобів, їх властивість як постійної та змінної категорії в процесі згладжування сезонності молочного виробництва та переробки і використання системи збалансованості фінансових потоків, що отримала розповсюдження в зарубіжній літературі як „система прискорення – уповільнення”.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці комплексної системи проведення такого аналізу з певною послідовністю.

Література

1. **Андрійчук В. Г.** Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с. 2. **Борисова В. А.** Напрями економічного відтворення ресурсного потенціалу АПК / В. А. Борисова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія „Фінанси і кредит” – 2008. – №2 (25). – С. 236. 3. **Дем’яненко М. Я.** Вплив фінансових факторів на формування доходності аграрних формувань / М. Я. Дем’яненко // Вісник ХНТУСГ. – 2009. – Вип. 85. – С. 23 – 28. 4. **Непочатенко О. О.** Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств: монографія / О. О. Непочатенко. – Умань, 2007. – 456 с. 5. **Юрій С. І., Федосов В. М.** Фінанси: [навч. посібник] / За ред. Юрія С. І., Федосова В. М. – Київ: Знання, 2008. – 611 с. 6. **Опарін В. М.** Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – 5-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2009. – 240 с. 7. **Чупіс А. В.** Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства: монографія / [А. В. Чупіс та ін.]. – Суми: Довкілля, 2001. – 404 с. 8. **Гришова І. Ю.** Ресурсне забезпечення молокопереробних підприємств в контексті формування обігового капіталу: монографія / І. Ю. Гришова. – Херсон: Айлант, 2011. – 240 с. 9. **Гришова І. Ю.** Методичний інструментарій фінансового потенціалу переробних підприємств АПК. Актуальні питання розвитку сучасної економіки: колективна монографія. Частина 2. / І. Ю. Гришова / ред. О.О. Непочатенко, Ю.О.Нестерук. – Умань: Сочинський, 2011. – С. 94 – 104. 10. **Гришова І. Ю.** Аналітичне забезпечення потокових підходів до управління фінансовими ресурсами молокопереробних підприємств / І. Ю. Гришова // Інноваційна економіка. – 2011. – № 2 (21). – С. 101 – 105. 11. **Цал-Цалко Ю. С.** Фінансовий аналіз. Підручник. – Вид. 2-ге, доповнене. – Житомир: ЖОО ГО „Спілка економістів України”, 2009. – 516 с.

Гришова І. Ю., Щербата М. Ю. Аналітичне забезпечення управління структурою оборотних активів молокопереробних підприємств

У статті зібрано та проаналізовано основні методи аналізу оборотних активів та можливості їх прак-

тичного застосування в сучасних умовах господарювання. Вирішення загальної проблематики аналізу оборотних активів молокопереробних підприємств зводиться до збереження та підвищення фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності, рентабельності діяльності та безпо-середньо пов’язана з загальним фінансовим станом підприємства. У зв’язку з цим, дана проблема дослідження переходить в розряд пріоритетної.

Ключові слова: оборотні активи, методи аналізу, фінансовий стан, ліквідність, рентабельність.

Гришова І. Ю., Щербата М. Ю. Аналитическое обеспечение управления структурой оборотных активов молокоперерабатывающих предприятий

В статье собраны и проанализированы основные методы анализа оборотных активов и возможности их практического применения в современных условиях хозяйствования. Решение общей проблематики анализа оборотных активов молокоперерабатывающих предприятий сводится к сохранению и повышению финансовой устойчивости, ликвидности, деловой активности, рентабельности деятельности и непосредственно связана с общим финансовым состоянием предприятия. В связи с этим, данная проблема исследования переходит в разряд приоритетной.

Ключевые слова: оборотные активы, методы анализа, финансовое состояние, ликвидность, рентабельность.

Gryshova I. Yu., Sherbata M. Yu. Analytical Software Management Structure Current Assets Enterprises on Processing of Milk

The paper collected and analyzed the main methods of analysis of current assets and the possibility of their practical application in the modern business environment. Solving common problems of the analysis of current assets milk business is to preserve and enhance financial stability, liquidity, business activity, business and profitability is directly linked to the overall financial condition of the company. In this regard, the problem becomes an exploration priority.

Key words: current assets, methods of analysis, financial condition, liquidity, profitability.

Стаття надійшла до редакції 24.12.2012

Прийнято до друку 20.02.2013